

Försvarsutskottets yttrande 2023/24:FöU4y

Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning

Till miljö- och jordbruksutskottet

Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att ge försvarsutskottet och andra utskott tillfälle att yttra sig över skrivelse 2023/24:97 Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning och de motioner som har väckts med anledning av skrivelsen.

Försvarsutskottet begränsar sitt yttrande till frågor som rör utskottets beredningsområde samt motionerna 2023/24:2858 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S), 2023/24:2851 av Rickard Nordin (C) och 2023/24:2856 av Elin Söderberg m.fl. (MP).

Utskottet föreslår att miljö- och jordbruksutskottet lägger skrivelsen till handlingarna och avstyrker motionsförslagen.

I yttrandet finns tre avvikande meningar (S, C, MP).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I skrivelsen presenterar regeringen den reviderade nationella strategin för klimatanpassning och regeringens handlingsplan för de kommande fem åren. Skrivelsen innehåller inriktningen för det nationella arbetet med klimatanpassning och utgår från beslutade budgetpropositioner, beslutade utredningar eller pågående EU-processer. Ett avsnitt handlar om klimatanpassning, katastrofriskreducering, krisberedskap och civilt försvar (4.1.8) och beskriver regeringens inriktning att i arbetet med civilt försvar och krisberedskap anlägga ett klimatanpassningsperspektiv och att verka för samordning av arbetet med klimatanpassning och katastrofriskreducering. Skrivelsen har även ett avsnitt som översiktligt beskriver arbetet med klimatanpassning på internationell nivå. Dessutom innehåller skrivelsen aviseringar av nya analyser som krävs för att regeringen ska kunna ta ställning till och eventuellt besluta om åtgärder senare i mandatperioden.

Motionerna

Motioner med anledning av skrivelsen har väckts av S, C och MP. Försvarsutskottet bedömer att följande yrkanden inryms i utskottets beredningsområde.

I kommittémotion 2023/24:2858 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) anförs att en säker dricksvattenförsörjning, med anledning av klimatförändringarna samt potentiella kriser, behöver tryggas (yrkande 3). Vidare föreslås att det ska inrättas en beredskapsgeneral som kan koordinera arbetet mellan regeringen, länsstyrelserna och kommunerna vid allvarliga krislägen (yrkande 7).

I kommittémotion 2023/24:2851 av Rickard Nordin (C) föreslås att regeringen ska säkerställa en tillräcklig finansiering av de klimatanpassningsåtgärder som behövs för att skydda samhällsviktig infrastruktur och samhällsviktiga verksamheter till följd av klimatförändringarna.

I kommittémotion 2023/24:2856 av Elin Söderberg m.fl. (MP) föreslås att

- finansieringen av skydd mot stigande hav ska ses över (yrkande 8)
- tillgången till dricksvatten i hela landet ska säkras genom att kommuner bistås i att säkra invånarnas vattenförsörjning och vattenrening, förhindra förorening av vatten och öka den vattenhållande förmågan genom olika klimatanpassningsåtgärder (yrkande 26)
- arbetet med klimatanpassning ska knytas till och bli en del av det civila försvaret (yrkande 29)
- behovet av ökad insatsberedskap vid naturkatastrofer och kriser i klimatkrisens spår ska ses över (yrkande 30).

Utskottets ställningstagande

Det är viktigt att fortsätta arbetet med att förstärka den civila beredskapen för att kunna förebygga och hantera klimatrelaterade kriser. Utskottet har flera gånger behandlat frågor om klimatanpassning för krisberedskapen, översvämningar, skred, försörjningsfrågor, m.m. (se bl.a. bet. 2023/24:FöU7 och bet. 2021/22:FöU7). Utskottet ser därför positivt på att regeringen presenterat en reviderad nationell strategi för klimatanpassning och regeringens handlingsplan för det nationella arbetet med klimatanpassning. Utskottet välkomnar att regeringens strategi framhåller att klimatförändringarnas effekter globalt och i Sverige påverkar arbetet med att hantera och förebygga olyckor, fredstida kriser och arbetet med att stärka landets försvarsförmåga. Utskottet ser också positivt på regeringens ansats att verka för att arbetet med klimatanpassning och beredskap samordnas för att använda begränsade resurser effektivt, tillvarata synergier och hantera målkonflikter och risker.

Det är vidare viktigt att kunna säkerställa en nödvändig försörjning av dricksvatten för svenskt vidkommande inför en fredstida kris, under höjd beredskap eller krig. Utskottet välkomnar därför regeringens inriktning i strategin att stärka skyddet för vatten, för nuvarande och framtida dricksvattenförsörjning, genom bl.a. genomförande av det nya omarbetade dricksvattendirektivet.

Utskottet ser även positivt på att strategin uppmärksammar att Försvarsmaktens verksamhet berörs både direkt och indirekt av klimatförändringar i och med deras inverkan på konfliktmönster, säkerhetspolitik, geostrategiska intressekonflikter, humanitära katastrofer och operationsområden.

I betänkande 2023/24:FöU7 instämde utskottet med regeringen om att klimatförändringarna sker i ökande takt. Utskottet fann det därför glädjande att anslaget för förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor bibehålls på en hög nivå och att utbetalningarna har ökat kraftigt på senare år (anslag 2:2 utg.omr. 6). Sammantaget ansåg utskottet i samma betänkande att de anslagna medlen kan påskynda ras- och skredsäkringsarbetet och att det redan vid den aktuella tidpunkten fanns förutsättningar för kommuner att förebygga olika naturolyckor. Utskottet framhöll vidare att kommunerna har ett grundläggande ansvar för att vidta förebyggande åtgärder mot naturolyckor men att även myndigheter som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och SMHI och andra aktörer bidrar till detta viktiga arbete.

I samma betänkande underströk utskottet det centrala i att Sverige kan säkerställa försörjningen av viktiga varor i en kris- eller krigssituation. Utskottet framhöll även att det krävs en mycket god samverkan mellan ansvariga aktörer i form av kommuner, länsstyrelser, regioner, centrala myndigheter (inklusive Försvarsmakten), företag och branschorganisationer

vid all typ av försörjning av viktiga varor, utveckling av leveranssäkerheten och krisberedskapen på området. Det tvärssektoriella näringslivsrådet välkomnades av utskottet, som instämde med regeringen om att ett näringslivsråd för samverkan och informationsutbyte mellan offentliga och privata aktörer kan underlätta beredskapen både för fredstida kriser och vid krig. Utskottet såg fram emot att följa näringslivsrådets fortsatta arbete. Utskottet konstaterade också att flera frågor, bl.a. om försörjningsberedskap, är föremål för regeringens, olika utredningars och Försvarsberedningens överväganden, och utskottet såg positivt på det pågående arbetet.

I sin rapport Allvarstid (Ds 2023:19) redogjorde Försvarsberedningen för klimatförändringarnas roll i den globala säkerhetspolitiska utvecklingen. Försvarsberedningen konstaterade bl.a. att både omställning för minskad klimatpåverkan och anpassning för att klara påfrestningarna till följd av ett förändrat klimat behöver vägas in i försvarsmaktens uppbyggnadsarbete. Därtill framhöll Försvarsberedningen att såväl direkta som indirekta konsekvenser av klimatförändringarna påverkar det svenska totalförsvarets utformning och verksamhet. Enligt Försvarsberedningen innebär detta nya och förändrade krav på försvarsmateriel och materielförsörjning, och att samarbete och samverkan med likasinnade länder och allierade behövs för att bättre förstå och hantera säkerhetsriskerna som kommer med ett förändrat klimat.

Utskottet vill avslutningsvis understryka vikten av att arbetet med att förstärka den civila beredskapen för att kunna förebygga och hantera klimatrelaterade kriser fortsätter. Utskottet finner emellertid att det i väntan på regeringens beredning av såväl Försvarsberedningens del- och slutrapporter som resultatet från avslutade och pågående utredningar för närvarande inte finns skäl för utskottet att föreslå ytterligare åtgärder i fråga om klimat-anpassning för krisberedskapen eller om försörjningsberedskap, t.ex. i fråga om dricksvatten.

Med hänvisning till det redovisade anser försvarsutskottet att miljö- och jordbruksutskottet bör lägga skrivelsen till handlingarna och avstyrka motionsyrkandena.

I övrigt har utskottet inte något att anföra med anledning av skrivelsen.

Stockholm den 16 maj 2024

På försvarsutskottets vägnar

Peter Hultqvist

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Peter Hultqvist (S), Jörgen Berglund (M), Helén Pettersson (S), Björn Söder (SD), Johan Andersson (S), Helena Bouveng (M), Heléne Björklund (S), Anna Starbrink (L), Erik Ezelius (S), Alexandra Anstrell (M), Hanna Gunnarsson (V), Mikael Oscarsson (KD), Mikael Larsson (C), Lars Püss (M), Emma Berginger (MP), Gustaf Göthberg (M) och Sara-Lena Bjälkö (SD).

Avvikande meningar

1. Dricksvattenförsörjning (S, MP)

Peter Hultqvist (S), Helén Pettersson (S), Johan Andersson (S), Heléne Björklund (S), Erik Ezelius (S) och Emma Berginger (MP) anför:

Sverige behöver investera i modernisering och expansion av sin dricksvatteninfrastruktur för att möta framtida utmaningar som fler och intensivare skyfall, men också den påverkan en ökad havsvattennivå innebär. Vi behöver trygga en säker dricksvattenförsörjning i hela landet med anledning av klimatförändringarna samt potentiella kriser. Kommuner behöver bistås i att säkra invånarnas vattenförsörjning och vattenrening, förhindra förorening av vatten och öka den vattenhållande förmågan genom olika klimatanpassningsåtgärder.

Miljö- och jordbruksutskottet bör ställa sig bakom det som anförs i den avvikande meningen om en säker dricksvattenförsörjning och föreslå att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Motion 2023/24:2858 av Anna-Caren Säterberg m.fl. (S) yrkande 3 och motion 2023/24:2856 av Elin Söderberg m.fl. (MP) yrkande 26 bör därmed tillstyrkas.

2. Finansiering av klimatanpassningsåtgärder (C)

Mikael Larsson (C) anför:

Jag anser att även om vi når målen i Parisavtalet kommer Sverige att behöva anpassas till ett klimat i förändring. Klimatanpassningsåtgärder får aldrig ersätta det prioriterade arbetet med att i första hand minska utsläppen - men klimatförändringarna är likväl ett faktum vi måste planera inför. Jag anser att vi behöver en större beredskap för att skydda samhällsviktig infrastruktur och samhällsviktiga verksamheter mot klimatförändringarnas effekter. Att planera för ett klimat i förändring måste göras redan nu eftersom det är betydligt mer kostnadseffektivt att förebygga än att reparera skador.

Jag välkomnar därför regeringens handlingsplan för klimatanpassning som pekar ut en rad prioriterade åtgärder i detta arbete. Tyvärr är regeringens politik otillräcklig inom den absolut viktigaste delen av klimatanpassningsarbetet, vilket är tillräcklig och långsiktig finansiering av åtgärderna. Boverket har sammanställt en rad rapporter i en förstudie (2021:22) som konstaterar att det fram till 2100 kommer att krävas minst 100 miljarder kronor för att skydda landskapet, byggnader och annan infrastruktur mot klimatförändringarna. Detta betyder att det behövs runt 1,3 miljarder kronor per år, vilket i sin tur innebär att regeringen idag finansierar blott 7 procent av det väntade behovet. Jag yrkar därför att tillräckliga medel avsätts snarast, för att säkerställa en samhällsekonomiskt kostnadseffektiv finansiering av klimatanpassningsåtgärder.

Miljö- och jordbruksutskottet bör ställa sig bakom det som anförs i den avvikande meningen om att regeringen ska säkerställa en tillräcklig finansiering av de klimatanpassningsåtgärder som behövs för att skydda samhällsviktig infrastruktur och samhällsviktiga verksamheter till följd av klimatförändringarna och föreslå att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Motion 2023/24:2851 av Richard Nordin (C) bör därmed tillstyrkas.

3. Klimatanpassning (MP)

Emma Berginger (MP) anför:

Många av de åtgärder som behöver vidtas i våra kustområden när det gäller stigande havsnivåer kommer att bli mycket kostsamma och ta lång tid att både planera och genomföra. För att inte riskera att arbetet skjuts upp på grund av svåra beslut och höga kostnader behövs en tydligare lagstiftning för att tydliggöra tidsramar för beslut och åtgärder. Området Västkusten–Göta älvdalen har identifierats som ett riskområde med anledning av förutsättningarna för skred, översvämning från vattendrag och kustöversvämning (stigande havsnivå) som kan ge konsekvenser för många samhällsviktiga funktioner. Riskerna är påtagliga redan i dag och förebyggande åtgärder är högst angelägna, vilket förutsätter omfattande samarbete över flera administrativa gränser och mellan många sektorer. För att skydda Göteborg mot översvämningar och stigande havsnivåer kan yttre skyddsportar behövas. Det största hindret för att få yttre portar på plats är finansieringen. Tidiga beräkningar visar på kostnader uppemot 15 miljarder kronor. Enligt Göteborg stads nuvarande uppskattningar är det nödvändigt att ha yttre portar på plats senast 2070. MSB har indikerat att skyddsportarna dels skulle kunna vara av allmänt intresse för totalförsvaret enligt 3 kap. 9 § miljöbalken, dels eventuellt skulle kunna anses vara samhällsviktig verksamhet. Statens ansvar för finansiering och genomförande av yttre portar i Göteborg och åtgärder i andra städer som kan drabbas av de stigande havsnivåerna behöver därför utredas skyndsamt.

Avslutningsvis anser jag att arbetet med klimatanpassning ska knytas till och bli en del av det civila försvaret samt att behovet av en ökad insatsberedskap vid naturkatastrofer och kriser i klimatkrisens spår ska ses över.

Miljö- och jordbruksutskottet bör ställa sig bakom det som anförs i den avvikande meningen och föreslå att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Motion 2023/24:2856 av Elin Söderberg m.fl. (MP) yrkandena 8, 29 och 30 bör därmed tillstyrkas.